

*Baka István gyűjteményes kötetének – Tájkép fohással, Pécs, 1996. Jelenkor Kiadó –
bemutatója*

Szeged, 1996. június 1. szombat, de. 11 óra – Sík Sándor Könyvesbolt

Sisák Gizella, a könyvesbolt vezetője megnyitja a találkozót (A hangszalagon alig hallható)

Az asztalnál ülnek: Illa Mihály irodalomtörténész, Csordás Gábor, a Jelenkor Kiadó vezetője, Füzi László, a Forrás főszerkesztője, Pataki Ferenc festőművész, Balog József, a költő verseinek tolmácsolója

Balog József elmondja Baka István *Egy csepp méz* című versét

Ilia Mihály:

Tisztelt Egybegyűltek!

Örömmel kellene bejelentenem, hogy Baka István összegyűjtött verseskötetete megjelent, mégis a szerző távollétében és eltávoztával szomorú ez a megemlékezés és ünnepi alkalom, hiszen a szerzőnek kellene bemutatnia saját kötetét. Nehéz szólni róla, hiszen az összegyűltek között itt vannak azok, akik még a kezükben érzik a költő kézfogásának a melegét, érdeklődő, szeretetteljes pillantását. Itt vannak a családtagok, a szülők, Baka húga, itt vannak az íróbarátok Petri Csathótól, Horváth Dezsőn át... Itt van Palicsról Tolnai Ottó, aki Bakának az egyik legszeretetteljesebb barátja volt. Itt vannak azok az irodalomtörténészek, akik folyóiratszámot szerkesztettek Bakáról, mint Füzi László, akik folyóiratszámot csinálnak majd, mint Olasz Sándor, akik könyvet írnak róla reményeink szerint: Árpás Károly, Szigeti Lajos, Lengyel András. Itt vannak a rövid egyetemi tanári pályájának tanítványai közül néhányan, mint Fabulya Andrea például. Sőt olyanok is itt vannak, akik tanították őt egyetemi hallgató korában, vagy a család más tagjait tanították. Itt van a kiadója, Csordás Gábor, aki régi fiatalkori barátja volt, író társa Baka Istvánnak. Még évfolyamtársai közül is van jelen, Bakonyi Géza személyében. Itt van a festőművész Pataki Ferenc, aki illusztrálta az ő kötetét, [...] akinek a festészetét Baka nagyon szerette – a szobája falán ott van az egyik képe. Soha ilyen együttlét nem lesz egy következő Baka összegyűjtött verseskötet megjelenésekor. Sokan el fogunk menni akkorára, egyrészt, másrészt pedig egyre fogy-fogy azoknak a száma, akik ezt a személyességet még átélhették, érezhették. Lassan át fogja venni az ő életműve azt a szerepet, amikor leválik a költőről, leválik a személyességről a mű, és csak mint vers, csak mint esztétikai produktum szerepel majd. Talán csak Perényi doktor úr az – aki jelen van, és aki Baka Pista életének utolsó perceit megkönnyítette –, aki emlékezik majd arra a fizikai jelenségre, ami Baka István volt... A költészete mellett az embert is látja, a többiek már csak az esztétikai produktumot látják.

Az adja ennek a találkozásonak a szomorúságát, hogy az ember el fog tűnni, és marad egy mű, amelyik erről az emberről fog árulkodni, szenvedéséről, szerelméről, vidámságáról és szomorúságáról, Szegedről és Szekszárdról. A magyar irodalomban el fogja foglalni azt a helyet, ami őt megilleti, és nem véletlen, hogy sokszor emlegetik ezt a párhuzamot, hogy Juhász Gyula óta Szegednek nem volt nagyobb költője, nem volt jelentősebb költője, aki a magyar irodalomba beírta a városnak a nevét. Tehát amikor arra gondolt a hetvenes évek elejétől kezdve a magyar irodalomban valaki, hogy Szeged, akkor Baka Istvánnal kezdte azonosítani.

Nem nagyon szerette Baka István Szegedet...

Az összegyűjtött versek, ez a kötet még Baka István kezenyomát őrzi, egy-két vers kivételével még ő javította ki a géphibákat vagy a nyomdai hibákat, és valamiképpen nem

tekinthető posztumusz verseskötetnek, hiszen ez még az övé, még az ő kezében volt. A későbbiek már a szerkesztőknek a kezenyomát fogják őrizni.

Nem nagyon szerette Szegedet, mégis ez a gyűlölvé-szeretés azt jelentette, hogy nagy költővé itt nőtt föl. Egy olyan furcsa, érdekes játék van az ő költészetében, hogy állandóan Szekszárd iránt vágyódik, és Szegeden kell élnie, itt, a kenyérkereső helyen. Ugye a híres Mikes-i szólás, hogy a Jóisten valahova lerakja a mi kenyérünket, és ott kell elfogyasztanunk, ahova ő letette, és hiába vágyódunk máshova, nem tudunk odajutni. Eszemben van a jelenlevő szekszárdi Kocsis polgármester úrnak a szava, amikor a koporsó előtt a visszatérő Bakát fogadja, és közéljük valónak tekinti. Hogy milyen jól eshetett ez Bakának, amikor a másvilágról látja, hogy a szülőváros újra a keblére öleli!

Ez is az ő költészetének egy nagy feszültsége, hogy másutt él és máshova vágyódik. Ez az elvagyódás az egész modern magyar költészetnek a jellemzője – megtalálható Baka írásaiban. Egy vajdasági magyar kritikus, irodalomtörténész, Bányai János írta le az ottani napilapban, a Magyar Szóban, hogy Baka költészete nemcsak azért érdekes, mert betegségében harcot folytat a halállal, hanem sokkal inkább azért is – hiszen az ember esetleges, meghal, beteg lesz és meghal – azért is, mert *egy nagy költészet* kezd harcba a halállal, mint emberi igazságtalansággal. Tudjuk, hogy meghalunk, tudjuk, hogy ez a vége, bármikor... születésünk pillanatában is tudjuk – mégis a költészetnek a szépségét, a szép szót veti szembe a halállal. Tehát egy nagy költészetet, mint ahogy a világirodalomban sokszor találkozhatunk ezzel. A magyar irodalomban Baka az utóbbi időben ennek a legnagyobb képviselője volt: az esztétikai szépet, a szép szót, a szépséget vetette oda a halállal szemben. Ami nem rút, mert részünk, mert meghalunk, ugyanakkor viszont igazságtalannak tartjuk, hogy ilyen korán hal meg, hogy akkor megy el, amikor tényleg a bőröndjei még tele vannak.

Mit jelent ez a kötet a magyar irodalomban? Azt jelenti, hogy valaki rehabilitálta a kötött formát, valaki rehabilitálta a nagy magyar vershagyományt. Valaki rájött arra, hogy szép-szép a modernizmus, nincs semmi baj vele – maga is néha ezt elfogadta –, de azt mondta, hogy a magyar nyelvnek a lényege a ritmus, a rím, a szépség és nem a rútság. Nem volt ő konzervatív a maga nemében, akiket ő fordított, azok az európai irodalom legmodernebb képviselői közé tartoztak. Szinte egyedülálló a magyar irodalomban ma, napjainkban, hogy ilyen erősen ragaszkodott a nyelv szépségéhez, a magyar nyelv törvényeihez - a kizengést, a szépséget, a rímet nagyon sokra tartotta. Persze nagyon nehéz lesz lefordítani nyugat-európai nyelvekre, mert 19. századnak hat, de kelet-európai nyelvre könnyen lefordítják, és amint hallom Tündétől – akit Isten éltesen, ma van a névnapja – hallom tőle és Szőke Katalintól, a Bakáról szóló szép Forrás-beli tanulmány írójától, hogy egy Guszev nevű orosz szerző most a Pehotnij verseket fordítja oroszra. Ez is, hogy orosz, hogy ő orosz álnevet választ magának, persze, hogy kapcsolatban van azzal, hogy ő orosz szakos, magyar-orosz szakos volt. De mégis, akkor, amikor a fedő lekerül a nagy kelet-európai kultúrákról, és már nem a politika szabja meg, hogy mit fogadjunk be az orosz kultúrából, Baka ráérez arra, hogy ez a nagy kelet-európai rokon kultúra mennyire csonkán van jelen a magyar irodalomban, és választ magának egy alteregót, egy mást, aki arról beszél, hogy ez a nagy orosz kultúra mennyire nincs jelen, mennyire nem ismerjük a pokoli mélységeit, az infernális dolgait. És ezzel Baka tulajdonképpen a modern magyar költészetbe beilleszkedik, mert gondoljuk végig, hogy a magyar költészetnek a legjobb darabjai alteregókban jelennek meg. Egy félbolond vajdasági citerásnak, falubolondjának az alakjában Tolnai Ottó versében, de Bolond Istóktól kezdve Arany Jánoson keresztül egészen a Magyar Jánosig és az Anna Mórig és Szív Ernőig és így tovább és így tovább... Király Lászlónak a híres Nyezvjánovja, akit a lágerben szerepeltet a költő... Tehát itt valahogy az őszinte szólásnak és a másság megismerésének az élményével (igényével) is kapcsolatban vagyunk.

Ebből a kötetből nemcsak a vers zenéje, hanem igazán a zene is ki fog derülni az olvasó számára. Tehát aki részleteiben olvassa Baka folyamatosan megjelenő köteteit, találkozik valakivel, aki a zeneirodalomnak a nagyjait egyenrangú társként öleli magához, és a verseiben megörökíti Mahlertől, Bartókgig, Lisztig – megörökíti a nagy zenét, ahol a társművészet szól a versben. Tehát nem egyszerűen csak megírja egy másik művészeti ág képviselőjének az életét, vagy életének valamelyik mozzanatát, hanem megírja a zenének a mindenek fölöttiségét, ami még a költészet fölé, még a szó művészetének fölé is emelkedik, és kísérletet tesz a maga szóművészetével a nagy zenének a kifejezésére.

Baka ha nem is egyedülálló, de valamiképpen a modern magyar költészetnek olyan alakja, aki a költészeti hagyományt tudomásul vette, nem vetette el. Kassák, ugye azt mondta, hogy mi nem vagyunk örökösei semmiféle hagyománynak. Arra Kassák maga is rájött később, hogy igen is, minden mindennel összekapcsolódik. *[Itt rövid, egy-két mondatnyi beletörlés]* Baka Széchenyitől Adyig, Aranytól József Attiláig mindenkivel összekapcsolta magát. A nagy költészetnek ez a jellemzője, hogy mindenkitől tanul, mindenkit megtúr, és senkit sem dob ki a hajóból. Ez ma nagyon ritka, mert a modern magyar költészet gyakran a kitagadásnak a költészete. Baka a befogadásé volt. Betegsége idején már Tandori Dezső is benne volt a szeretett költőknek a sorában, bár nem igazán szerette az ilyen irányú költészetet.

Ha Baka nem is szerette Szegedet, beletemetkezett a szekszárdi földbe, mégis úgy érezzük, hogy a miénk is, Szegedé is. És itt nem egy elfogult regionalizmus beszél belőlem, hanem az, hogy ez az ország régiókból tevődik össze. Ennek az országnak a szellemi élete Debrecenből, Szegedből, Szekszárból, Fehérvárból áll. Ez Magyarország, s ennek egy kicsi része mi vagyunk. S ennek a kicsi részére Baka István most megjelenő kötete, verseskötete egy soha nem múló fényt bocsát, és mi, amíg botorkálunk az életünkben, ebben a fényben fogunk botorkálni, az ő szeretetének és emberi melegségének a közelségében és költészetének a fényében. De mi még, akik most itt ülünk, tudjuk, hogy ez meg az a vers hogyan keletkezett. A későbbi nemzedék élvezni fogja a szépségét, de már ezt az emberi kapcsolatot elveszíti.

Szeretném megkérni Csordás Gábort, az ő könyvkiadóját – mindötöket –, hogy szóljatok Bakáról, a vele való foglalkozásról. A kiadót, aztán az illusztrátort, aki ennek a kötetnek is az illusztrátora volt, Füzi Lászlót, aki a Baka számot csinálta a Forrásban, és végül Balog József fog verset mondani.

Mondjátok... Nem kell... Van az egész dolognak egy kis ceremónia jellege. Töltsük be, jó?

[Innen a hangszalagon csak zúgás van – kezdetben alig hallhatóan Csordás Gábor]